

a hallgatók. A felszólalásokban nemcsak a végzett munka általános jellemzéséről van szó, hanem rámutatnak a pozitív és negatív oldalakra is, javaslatok hangzanak el a munka további megjavítására vonatkozólag stb.

A hallgatók a záró konferenciákra a gyakorlattal kapcsolatos fényképkiallítást, valamint a tanulók és saját maguk készítette szemléltetőeszközökből kiállítást is rendeznek.

Az egyes hallgatók pedagógiai gyakorlatának eredményeiről gyakran hangzanak el beszámolók tanszéki értekezleteken is. A gyakorlatokon kiváló eredményt elért hallgatók egyetemi dícséretben részesülnek és értékes jutalmakat is kapnak. A gyakorlat és annak eredményei szerepelnek az egyetemi faliújságokon és az egyetem nagy példányszámú újságjában is.

Ilyen — röviden — a leendő pedagógusok elméleti és gyakorlati felkészítése a kijevi egyetemen.

A. D. BONDARJ

Fordította Komár Károly

A BIELEFELDI EGYETEM ÉS A HOZZÁ TARTOZÓ ISKOLÁK

1

Nagy késéssel követni a gyors tudományos-technikai és gazdasági-társadalmi fejlődést, vagy megkísérelni elébe menni annak az iskolai nevelés útján? Ez volt a fő kérdése annak az elmúlt évi rendezvénysornak, mely a *Didacta* néven ismert eszköz-világkiállításához (Hannover) kapcsolódott, illetőleg azt követte. Magára a kiállításra nem kívánok ebben az ismertetésben visszatérni, meg kellett azonban említenem azért, mert a továbbiakban néhány olyan adat is szerepel, melyeket akkor szóbeli közlések alapján jegyeztem fel, és utólag nem minden esetben ellenőrizhettem. Ilyenek főleg a következő bekezdésben leírtak, melyeknek ismerete bizonyos tekintetben feltétele a Bielefeldben érvényesülő törekvések megértésének.

Bielefeld Északrajna-Vesztfáliában, a Német Szövetségi Köztársaságnak abban a tartományában fekszik, melyet a legfejlettebbnek tekintenek a köznevelés terén elért eredmények és az új elgondolások érvényesítése terén.

A tartomány *művelődésügyi minisztériumában*, Düsseldorfban vezető személyiségek vázolták a köznevelés jelenlegi állapotát a következő módon:

Az iskolaszervezeten belül most valósul meg a tankötelezettség 9 évesről 10 évesre való felemelése. Az egységes négy osztályos *elemi iskolát* követően a második fokozat — melyet már középiskolainak minősítenek — magában foglalja az ún. *Hauptschule-t* (az általános iskola felső tagozata, mely 5, illetőleg 6 éves), a vele párhuzamos *reális iskolát* (6 éves) és a *gimnázium első 6 évét*. Ezt követi — most már erősen megosztottan — a *gimnázium felső három osztálya* (11—13. osztály), a *szakközépiskola*, a különböző, rövidebb időtartalmú *szakiskolák* rendszere. Az *egyetemek és főiskolák* főleg az érettségit adó általános és szakközépiskolákból meríteneek.

A minisztérium jelenlegi fő feladatai közül a következőket emelték ki:

a) *A köznevelési rendszer hozzáigazítása korunk követelményeihez*: Az iskolázás kérdései a tudomány és a technika fejlődésének, a szülőktől támasztott megnövekedett igényeknek a hatására általános társadalmi és művelődéspolitikai problémákká váltak, az eddigieknél hatékonyabb és gyorsabban érvényesülő megoldásokat kényszerítenek ki.

b) *Az iskolai tanítás eredményesebbé tételét biztosító minden új anyag, módszer és technikai eszköz beszerzése, az iskolák rendelkezésére bocsátása.*

c) *A fejlődés anyagi feltételeinek biztosítása.* A tankötelezettség felemelése magával hozta az épületek hővítését, új iskolák létesítését kívánta meg; továbbra is kell ilyen többletkiadásokkal számolni, melyekhez hozzájön a pedagógusok számának emelkedése, a képzés színvonalának növelése, az iskola belső berendezésének gazdagítása stb. A látogatás során kézbe adott tájékoztató a következő adatokat közli a kizárólag a művelődésügyi minisztérium által az iskolázásra fordított összegek alakulásáról nagyjában két évtized alatt:

1950	1961	1968
350 millió	1,84 milliárd	4,06 milliárd

Az összegeket nyugatnémet márkában kell érteni.

Az említett három fő feladaton belül kerültek szóba többek között a következő részproblémák:

1. Az egységesség és a szükséges differenciáció szervezeti megoldása.
2. Az orientáció és a szelekció igazságos és méltányos elvégzése.
3. Az átmenetek megkönnyítése.
4. Az iskolai nevelésen belül a műveltség megalapozásának tényleges megvalósítása.
5. A mainál gazdaságosabban célhoz érő tanítás kialakítása.
6. A fejlesztéshez elengedhetetlen kutatások biztosítása (a minisztériumnak nincsen kutató intézete, a szükséges vizsgálatokat az egyetemek és a főiskolák végzik).
7. A pedagóguspályára a megfelelő emberek jelentkezésének elérése, a képzés és továbbképzés folytonos korszerűsítése.

Az ilyen jellegű problémák felmerülése teszi érthetővé, hogy az az egész egyetem, melyen belül a pedagógusképzést kiemelt feladatként kezelik (Bielefeld), a hozzákapcsolt iskolákkal együtt a következő típusú kérdéseket tette fel, melyekre választ kell majd keresnie:

— Hogyan — milyen zsinórmértékekhez igazodva és milyen eljárások alapján — jönnek létre olyan fontos dokumentumok, mint iskoláink tantervei?

— Milyen módon ellenőrzik az iskolai oktatás eredményeit és kihatásait?

— Milyen úton kerülnek a gyorsan fejlődő tudományok eredményei az iskolába, és vezetnek a szükséges változásokhoz?

— Hogyan szerez értesülést a tudomány a nevelési és képzési gyakorlat problémáiról, hogy ezeket a problémákat — és ne mindig saját elméletének problémáit — oldja meg?

— Ki gondolja át és kutatja az iskolai művelő munkával kapcsolatos tapasztalatok és feladatok összefüggését vízszintesen (a sporttól a beat-en át a politikáig, az irodalomig, az elektronikáig) és függőlegesen (az iskolázást megelőző neveléstől a hivatás megválasztásáig és hivatásba bevezető képzésig)?

Ahol a szakadék olyan nagy az elméletieskedő problémafelvetés és gyakorlati megoldások között, mint az NSZK-ban — olvassuk az egyik indokolásban — ott nagy a veszélye annak, hogy a reformokat a pedagógusképző intézmények és az iskolák előzetes meghallgatása nélkül alakítják ki, és azokat sem kérdezik meg, akiknek lényeges mondanivalójuk lenne pl. a tanítási eszközök előállítás, alkalmazása, értékelése terén . . .

Az a kiépülőfélben levő *bielefeldi egyetem*, melyet többször említettünk, a tartomány kiemelt kísérleti intézménye. A jelenlegi 2500 feletti hallgatólétszámot 1975-re 5200 körülire kívánják felemelni. *Karai* (előző elnevezés szerint *intézetei*) lesznek az alábbi tanulmányoknak: biológia, kémia, történettudomány, nyelvészet és irodalomtudomány, matematika, pedagógiai—filozófia—pszichológia, fizika, jogtudomány, szociológia, közgazdasági tudományok (a régi egyetemek jogi és filozófiai — ezen belül matematikai—természettudományi — karai). Amikor a kar mellé az *intézet* megjelölését is odairják, akkor azt a tényt kívánják jelezni, hogy a kutatás és a tanítás egymást kiegészítő feladatok, tehát a kar a kutatás és a tanítás alapvető egysége az egyetemen belül. Egy karhoz átlagosan 10—14 tanszék tartozik kiemelt tanszékvezető irányításával, természetesen úgy, hogy az összes professzor is részt vesz a vezetésben.

A *kutatásokat* előre meghatározott súlypontokra való tekintettel szervezik meg, melyek szem előtt tartása az intézetben belüli és a más intézményekkel való együttműködés feltétele. Az *interdiszciplináris együttműködés* biztosítása érdekében külön központ is létesülöbén van (30—40 hazai és külföldi kutatóval). Ezt tekintik a kiépülő egyetem szellemi irányítójának.

A kutatást a tanítással egyesítő egyetemi rendes tanárok munkáját olyan módon irányozzák elő, hogy a tanárok csak minden második évben tanítanak (egy év tanítás, egy év kutatás). A hallgatók létszámánál ún. strukturális *numerus clausus*t érvényesítenek, tehát nem a hallgatók abszolút számát korlátozzák, hanem annak a szabálynak a követését írják elő, hogy egy tanszékvezető tanárra átlagosan 30 hallgató essék. Így válik lehetővé, hogy egy kinevezett rendes tanár szakjának 30 hallgatóját egyénileg is irányítsa, minden vonatkozásban segítse azok eredményes tanulását.

A pedagógiai, filozófiai, pszichológiai karon belül (15 tanszék) a pedagógia terv szerinti felépítése a következő:

Súlypont: Iskolai pedagógia

Tanszékek: I. Pedagógia: a nevelés társadalmi feltételei
II. Oktatás: módszerek, eszközök
III. Neveléslélektan
IV. A nevelés fejlődéslélektani és fiziológiai feltételei
V. A nevelés intézményes előfeltételei

(Két további tanszék az egyik központi részleghez kerül)

Hallgatószámok 1975-ig:

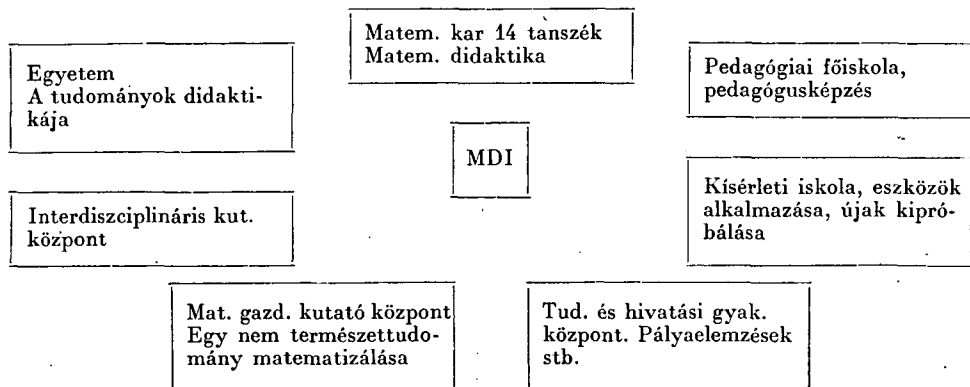
1971	1972	1973	1974	1975
90 f	150 f	180 f	180 f	780 f
45 m	75 m	90 m	90 m	90 m
400 k	650 k	+ k	+ k	+ k

A számok melletti rövidítések jelentése: *f* a pedagógia szakos (főszak), *m* a pedagógiát mellékszakként felvett, *k* a pedagógiát kísérő szakként tanuló (tehát gyakorlatilag minden tanárjelölt) hallgatók jelölése. 1973-tól nagyjában az egyetem összes hallgatóinak 1/3 része tanárjelöltként pedagógiát is hallgat.

Ami a pedagógiai tárgyak arányát illeti a nem pedagógia szakos hallgatóknál, eddig egy szaktanárnak készülő hallgató óráinak 1/10 részét tették ki a pedagógiai tárgyak. A jövőben a pedagógiára és a pszichológiára az összes órák 1/4 részét fordítják majd. A pedagógiában eddig erősen érvényesült történelmi írá-

nyultság helyébe az *antropológiai megalapozás* lép. Párhuzamosan nagy figyelmet fordítanak a karon az *empírikus kutatásokra*, amelyekbe a hallgatókat is bevonják. Az az *interdiszciplináris szemlélet*, mely az egyetemi munka minden területén érvényesül, különösen sokat ígér a pedagógiának, mert lehetővé teszi minden jelentősebb vizsgálatba a neveléstudomány művelőin kívül pszichológusok, szociológusok, a rendszerkutatás szakemberei, közgazdászok stb. bevonását.

A rendszerben való megközelítés törekvése nemcsak a pedagógiai karon, hanem más intézményes megoldásokban is érvényesül: Példaként lehet bemutatni a matematikai didaktikai intézet (MDI) elhelyezkedését és tervezett kapcsolatrendszerét:

Az ábra némi betekintést nyújt abba, amit az ismertetők *együttes főiskola* (Gesamthochschule, Gesamthochschulbereich) néven említenek. A 14 tanszékkal rendelkező matematikai kar (melynek érdeklődése a matematika didaktikájára is kiterjed) a matematikai didaktikai intézet egyik támasza. Szerepel a jobb oldalon két olyan intézmény, melyekről eddig nem volt szó: az egyik a pedagógiai főiskola, a másikat röviden mint kísérleti iskolát jelöltük meg. Ebben a pontunkban a pedagógiai főiskolára térünk még ki.

Ma a világ egy részében az ún. *integrált pedagógusképzés* megvalósítására törekednek, tehát arra, hogy az iskolaszervezet különböző fokozatain tanító pedagógusokat együttesen képezzék. Az elmondottak alapján Bielefeld helyzete ebből a szempontból nem lenne kedvező. Ezért 1968 óta szoros kapcsolat jött létre Bielefeld és Veszfália-Lippe pedagógiai főiskolája között. A kilátás az, hogy a főiskola bielefeldi részlegét fejlesztik ki és kapcsolják szorosabban az egyetemhez. Az együttműködés bizonyosan elvezet a jelenlegi különbségek ésszerű és fokozatos kiegyenlítéséhez.

3

Az egyetemhez teljes 10 évfolyamos *laboratóriumi iskola* és egy különleges *felsőközépiszkolai kollégium* tartozik, mely a 11–14. évfolyamra terjed ki olyan módon, hogy magában foglalja a német gimnázium felső három évfolyamát, továbbá az egyetemre átvezető első évfolyamot.

A laboratóriumi iskola célja új tartalmak, szervezeti formák, módszerek, tanulási eljárások, eszközök ellenőrzött iskolai kipróbálása. Ennek érdekében a tervszerű kutatásoknak ki kell terjedniük

- a célok és feladatok elemzésére, tagolt célrendszer kialakítására minden iskolai fokozaton,
- a célokhoz elvezető tartalmak, módszerek, eszközök kimunkálására,
- a kidolgozott megoldások kipróbálására.
- a mérésre és értékelésre, a visszacsatoláshoz igazodó javítások elvégzésére,
- a bevált új gyakorlat általánosítására, érvényesítésére a pedagógusképzésben, elfogadtatására országosan.

A felsőközépiskolai kollégium alapvető célját úgy határozták meg, hogy annak át kell vezetnie a tanulókat a közös, általánosan művelő tanításból a tudományos felsőoktatási intézmények szakosított oktatásába. Tanulmányai végén a kollégium tanulójának el kell érnie azt a szintet, melyet jelenleg az átmeneti vizsgálatok megkívánnak.

A szakdidaktikusok az átmeneti időben nagyrészt a felsőközépiskolai kollégium tanárai közül kerülnek ki.

Számos újítást találunk az iskolák felépítésében, munkamenetében. A laboratóriumi iskola néhány jellemző jegye például a következő:

Az iskolát megelőző egy évet (5 éves kortól) szervezetileg az iskolába illesztik be. Az iskolázás ún. blokkjai ennek következtében így épülnek egymásra:

- I. *blokk*: 3 éves, az iskolát megelőző év az 1. és 2. osztállyal együtt;
- II. *blokk*: 4 éves, a 3–6. osztály;
- III. *blokk*: 4 éves, a 7–10. osztály.

A blokkba való beosztás a következő három elv alapján történt:

— a tanulók fokozatosan tágitják társadalmi környezetüket: a kezdeti törzscsoportból (osztály) kiindulva az első maguk által választott csoporton át jutnak el olyan csoportokig, melyek különböző évfolyamokhoz és választott foglalkozásokhoz tartozó tanulókból tevődnek össze;

— egy kezdetben nem szaktárgyakra bomló, mindenki számára közös tanítás felől (társadalmi ismeretek; természettudományok; nyelv; matematika; észlelés-alkotás) fokozatosan haladnak a differenciált tantárgyak felé, a kötelező oktatás felől a mind nagyobb választási szabadság irányába;

— az általános, átfogó kérdések és feladatok és az elkülönült szaktárgyak között fenntartják a kapcsolatot olyan órák rendszeres beiktatásával, melyeket általánosaknak (general) minősítenek.

A 3–10. osztály óraterve:

Blok Évfolyamok		II				III			
		3	4	5	6	7	8	9	10
Formalizált oktatás (FO)	Társadalmi ismeretek	6	6	5	6,5	5	5	6	7,5
	Természettudományok	4	4	5	5	5	5	4	3
	Matematika	2	2	2	2	2	2	2	2
	Nyelv	5	5	1	1	2	2	4	4
	Észlelés és alkotás	4	4	4	2,5	4	4	4	3
	Készségek (skills)	1	1	—	—	—	1,5	1,5	1,5
	Sport	4	4	5	5	5	5	5	5
	Választás	—	—	4	4	4	5	5	5
	Projekt	2	2	2	2	2	2	2	2
	Összesen (FO)	28	28	28	28	29	31,5	33,5	33
Kiegészítő tevékenységek (KT), felsőhatár	Összesen (KT)	22	22	22	22	21	18,5	16,5	17
	FO + KT	Összesen	50	50	50	50	50	50	50

Öt napos munkahéten a gyermekek naponta 10 órát tölthetnek az iskolában (8—18 óra), itt ebédelnek, végzik el házi feladataikat. A könyvtárat és a sportlétesítményeket este 20 óráig vehetik igénybe a tanulók. Meghatározott egyéni munkákat a könyvtárban kell végezni. A tanuló iskolában töltött ideje erősen függ attól, hogy milyenek a viszonyok a szülői házban, és mit vállal el a család az iskolai feladatokból.

Magában a tanításban nagy hajlékonyságra törekednek. Például egyéni tanulást tanító programok segítségével már az I. blokkban megkísérelnek. A programozott anyagnak ezen a fokon az a szerepe, hogy a tanulás megtanulásához vezessen el. A differenciálást változatlan didaktika mellett nem lehet társadalmi előítéletektől mentesen megoldani, de úgy sem, hogy nem egyenlő művelő hatású tanulmányok közül biztosítanak választást (pl. matematika vagy autójavítás; élnyelv vagy varrás stb.). El kívánják érni, hogy a különböző típusú oktatást általánosan egybefoglaló órák egészítsék ki, tehát a tanuló minden lehetőséget lásson azután is, ha már döntött valami mellett. A választott tárgy tanítását úgy tervezik meg, hogy a tanulók egy év alatt a befejezettség valamilyen fokát elérjék, és döntésüket módosíthassák (tárgyat, tanárt változtathassanak). A cél mindig az, hogy a tanuló tanulmányainak együttese útján elérje a didaktikai optimumot.

Mindez — és sok egyéb — természetesen még csak szóban megfogalmazott törekvés, melynek megvalósítása sok és sokféle nehézség legyőzését kívánja meg.

A laboratóriumi iskola pedagógusainak teljes munkaidejét legalább heti 42 órában határozzák meg úgy, hogy ennek a felénél valamivel kisebb része esik a gyakorlati pedagógiai munkára (tanítás, tanácsadás, előkészítés), fele pedig a kutatásra (ehhez számítják a tervezésben való közreműködést, az értékelést, a vizsgálatokkal kapcsolatos tanácskozásokat, óralátogatásokat stb.).

Külön figyelmet kell szentelni az ún. szabad idő lehetőleg szórakoztató és alkotó felhasználására. Az iskola nagy nyitottságra törekszik. Minthogy bizonyos létesítményei egész napon át rendelkezésre állnak (könyvtár, sportolási lehetőségek, játszótér, műhelyek, előadóterem stb.), elérhetőnek látszik, hogy a tanulók testvéreiket, szüleiket fokozatosan rávegyék szabad idejüknek az iskolában való eltöltésére, az iskola — nem tanítási időben — az egész lakosságot kiszolgálhatja...

Mint említettük, a laboratóriumi iskola tanulóit a felsőközépiskolai kollégium fogadhatja be és vezetheti át a felsőoktatásba.

E hiányosan közölt adatok alapján kialakult kép természetesen nem elégséges egy sokat ígérő vállalkozás jellemzéséhez: azt azonban mutatja, hogy gyorsan változó világunkban meg kell indulni olyan — a régi mintáktól többé-kevésbé elszakadó — intézmények létrehozásának útján, melyek a józan ész eligazítása szerint is inkább elébe mennek a fejlődésnek, mint a már bekövetkezett változásokhoz kényszerűen hozzáigazított, alapjaikban azonban nem megújított rendszerek.*

KISS ÁRPÁD

* *Jegyzetek*

Bildungswege an den Schulen des Landes Nordrhein-Westfalen. Eine Schriftenreihe des Kultusministers. Ratingen, A. Henn, 1971.

Universität Bielefeld. Aufbauplan II. Bielefeld, Universität, 1970.

Hartmut von Hentig: Die Bielefelder Laborschule. Stuttgart, Klett, 1971.